

Bemærkninger om Almueskolen,

foranledigede ved Diskussionen i det fgl. Landhush.=Selskab den 10. Febr. d. A., af Rancelliraad Sørensen, Forstander for Fyens theoretiske Landvæseninstitut i Odense.

Højskoleforstander, Lieut. Nielsen, der indledte Diskussionen, yttrede den Formening, at Interessen for Almueskolen er svagere nu end for et Par Menneſkealderne ſiden. Denne Anſtuelfe kunne vi ikke ganſte tiltræde. Vel ſandt, den friſke Luſtning fra Tydſtlands berømte Filantroper i Slutningen af forrige Aarhundrede ſlog ned i flere fremragende og anſete Mænd i vort Fædreland og fremkaldte de ſtore heldbringende Landboreformer, ſamt en levende Interesſe for Bondeſtandens Oplyſning, hvoraf Frugten blev Seminariers Oprettelse og Skolevæſenets Omorganisation og Udvikling i Overensſtemmelse med de nye Love, ſom den filantropiſke Aand kaldte tillive. Alligevel tro vi driftig at turde paaftaa, at Interesſen for Almueskolen og Folkeoplyſning i vore Dage ikke er mindre levende, men endog mere almindelig udbredt end i hine Tider. Derom vidne blandt andet de mange Lærereforeninger, der ere oprettede, de talrige Skole- og Lærermøder, der navnlig i de ſidſte 20 Aar ere afholdte trindt omkring i Landet, og ſom bivaanes af forſkjellige Samfundsklaſſer, endvidere de mange Friſtøler og Bondehøiſtøler og de ikke ganſte faa Tidſkrifter, Piecer og

Blade, der i denne Periode have arbejdet i Skolens Tjeneste. Men der er den væsentlige Forskjel imellem nu og da, at Interessen i hine Tider fandtes i de højere Samfundsklasser, endog i Thronens Nærhed, medens den i vore Dage er mest udbredt i de lavere stillede Folkelasser navnlig blandt Almueskolens Lærere; men deres Røst naaer ikke ret langt, deres Forslag og Andragender ændses sjældn af Regjering eller Rigsdag. Frugten af de talrige Lærermøder, der i den sidste Menneskealder ere afholdte, har været liden eller ingen udenfor Lærernes egen Kreds, fordi Folket i det Hele ikke var med, og Autoriteterne endnu mindre. Hr. N. har altsaa for saa vidt Ret, naar han siger: Skolesagen bæres ikke kraftig nok af Folkestemningen, støttes ikke tilstrækkelig af Pressen, lades i Regelen uændset af Regjering og Rigsdag og maaste ikke mindst af Administrationen, af Skolens Styrere og Tilsynsmænd, der dog synes kaldede til at være Ideens Bærere og Reformens Befordrere. Han tilraader derfor Anvendelse af forskjellige Midler for at raade Bod paa Sygdommen og opfordrer navnlig de dannede og højere stillede Samfundsklasser til at vise større Interesse og kraftigere Deltagelse for Folkeoplysningens Fremme.

Blandt de Anker over Almueskolen og Hindringer for dens Udvikling, der under Diskussionen bleve berørte, skulle vi nærmere omtale følgende:

1. „Den tidlige Udskrivning af Skolen i 13 Aars Alderen og den for tidlige Konfirmation i Sammenligning med hvad der finder Sted i Sønderjylland.“ Den førstnævnte Mangel er Regjeringen eller Uovgivningsmagten Skyld i; thi Loven, der tillader den tidlige Udskrivning, har forsømt at tilføje, at Tilladelsen ikkun gjælder for uformuende Forældres Børn. Fejlen kan altsaa let afhjælpes, naar Regjeringen har Øje for Sagen. Derimod kan den for tidlige Konfirmation og dermed almindelige Udtrædelse af Skolen vanskelig forhindres, i alt Fald ikke ved et Lovbud, men Forældre og Børn kunne paavirktes af Lærere, Præster og Skolens Forsatte ved Opmuntring og navnlig ved et godt Exempel.

2. „Undervisningens uheldige Fordeling i de Skoler, der have 2 Lærere, idet de fungere som Klasselærere istedetfor som Faglærere.“ Derfor denne Fordeling af Arbejdet er almindelig Praxis, er det Lovgivningens eller Administrationens Skyld. Hvorfor giver Loven eller Bestyrelsen, hvor Anken rammer, ikke Lærerne Frihed til at fordele Undervisningsfagene som tjenligt er for dem og Skolen? Hvorfor leder man ikke Sagen i det rette Spor; er det Mangel paa Indsigt eller god Villie hos de Styrende?

3. „Skoletvang og Mulktering.“ Naar undtages enkelte temmelig ensidige Personer, synes alle indsigtsfulde Skolelærere enige om, at Skoletvang i Almue- og Friskoler er en Nødvendighed af Hensyn til ligegyldige forsømmelige Forældre og egenlyttige Husbønder. For de Retfærdige og Samvittighedsfulde gjælder Tvangen ikke, og Straffen for Dvertrædelse, naar den er, som den bør være, rammer dem ikke. Rigesaa enige, tro vi ogsaa, at alle Partier ere angaaende Forkasteligheden af det nugældende Mulktsystem, og det forekommer os at vidne om en høj Grad af Sløvhed eller Ligegyldighed, at denne forhadte Straffemaade ikke forlængst er afskaffet. Er det ikke uretfærdigt, i alt Fald høist urimeligt og fortrædende, at en omhyggelig Fader, der sætter stor Pris paa Skolens Undervisning for sine Børn og i Reglen aldrig lader dem uden Nødvendighed forsømme Skolen, skal kunne mulkteres, fordi han engang tager et Børn med sig til Kjøbstad eller til Besøg hos en fjern Slægtning? Og er en 3Skillingsmulkt en tilstrækkelig Straf for den Forsømmelige, der maaske profiterer 12 β ved at holde Børnet fra Skolen? Denne Art Straf ligner Knappenaals=Stik og tjener kun til at opirre Gemnitterne, til at gjøre Skolen forhadt, og den er paa den ene Side lige saa uærdig og forærgelig, som paa den anden latterlig og unyttig. I alle andre Skoler, f. Ex. Privatskoler i Kjøbstæder, de grundtvigianste Friskoler paa Landet og m. a. kunne Børnene uden Mulkt eller Straf forsømme saameget det skal være, om Skolerne end staa paa aldrig saa lavt et Trin; er det ikke en Modsigelse? Lad derfor Skoletvangen bestaa og være lige for alle, men lad Tresskilling=

Mulktterne fare og sæt en anden passende Straf for Skoleforfømmelser, at sige de forsættlige, dog ikke for en enkelt Dag, men for et længere Tidsrum, f. Ex. $\frac{1}{2}$ Aar. Herom skulde man tro, at Ministerium og Rigsdag let kunne komme overens.

4. „Seminariedannelsen er noget mangelfuld, den er, siger Een, for theologisk, medens en Anden fremhæver, at den er for lidt praktisk.“ Ja, der er maaske noget i begge disse Anker; os forekommer det rigtignok, at det theologiske Stof paa Seminarierne er vel fylldigt og Fordringerne i denne Henseende for store; muligvis lader ogsaa den praktiske Øvelse i de forskjellige Fag noget tilbage at ønske. De Fordringer, vi i dette Punkt stille til Seminarierne, ere, det tilstaa vi, temmelig store, men berettigede, idet vi forlange, at enhver Lærer i sit Fag skal meddele Eleverne, de vordende Lærere, Undervisning paa en saadan Maade, at de derved erholde den bedste methodiske og praktiske Undervisning og Vejledning til selv i Fremtiden at kunne undervise i Faget paa en frugtbringende, o: paa enjansfuetlig, livlig og vækkende Maade. Men uden at opkaste nogen Tvivl eller udtale nogen Dabel over Statsseminarierne, skal det til Ære for Sandheden siges, at naar der fra en enkelt Side føres Anke over Seminariedannelsen til samme Tid, som Regjeringen lader Staten bringe Offre for at tilvejebringe Lærere ved privat Forberedelse udenfor Seminarierne, saa kan dette ingenlunde betragtes som et Vidnesbyrd om disse Instituters mindre tilfredsstillende Virksomhed. Vi ere tværtimod overbeviste om, at alle Sagkyndige ansee det gjorte Forsøg paa at lave Skolelærere for et stort Misgreb, eftersom disse Privatister kun ganske undtagelsesvis kunne taale nogen Sammenligning med Dimittenterne fra Statsseminarierne. Deres Kundskaber ere ofte saa hullede, deres Dannelse, baade den theoretiske og praktiske, saa mangelfuld, at der med Grund kan rejses Tvivl, om mange af disse Menneſter nogenſinde kunne blive stikkede til paa egen Haand forsvarlig at bestyre en Skole. Tilstræber man ad denne Vej at gjøre Seminarierne overflødige, saa maa der søjes andre Midler til, hvis vort Skolevæsen ikke skal gjøre et stort Tilbageſkridt. Vil man ophæve Seminarierne og overlade de vordende Lærere at søge deres Kund-

staber og Dannelse, naar og hvor Vejlighed maatte findes, nu vel, lad det stee; men kun under den Betingelse, at Tabet erstattes ved en Centralstole, der etableres paa et bekvemt Sted omtrent midt i Riget, hvor da de unge Mennesker, der ønske at blive Almueskolelærere, skulle møde og underkaste sig en grundig Prøve i alle de Fag, Loven kræver af en Seminarist med Undtagelse af Pædagogik, Methodik og praktisk Øvelse i Undervisningskunsten. Lad saa de unge Mænd efter bestaaet Prøve gennemgaa et tilstrækkeligt Kursus paa Centralstolen i de 3 nævnte Fag og derefter dimitteres. Saa opnaaer man Nødvendighed i Fordringerne, Enhed i Maalestokken, Theori og Praxis ville følges ad, lede og støtte hinanden til et tilfredsstillende Resultat.

5. „Almueskolerne ere Statsinstitutioner, og det Herredomme, den Tvang, Staten udøver over dem, lammer Skolen i dens Virksomhed og svækker Folkets Interesse for den.“ Denne Anke er desværre kun altfor begrundet; thi de mangfoldige, minutiose Lovbestemmelser, de talrige Komite- og Ministerresolutioner med den vidtforgreneede, uensartede Administration og Kontrol hviler paa Almueskolen med centnertung Vægt, der lammer Friheden, kvæler Livet, hindrer Bevægelighed og Udvikling, krænker Folkets helligste Rettigheder og gjør Skolen til en Tvangsanstalt, der truer og frastøder selv de omhyggeligste Forældre. Denne Tilstand er en Arv fra Absolutismen og var maaske i sin Tid et nødvendigt Onde. Man troede det var fornødent at organisere, centralisere og regjere overalt; alle Skoler i hele Landet skulde formes efter samme Tilfald, uniformeres som et Regiment Soldater, der med Lethed kunde kommanderes med en Fløjte og et Kommandoraab ovenfra; men denne Tvangstrøje er intetsteds mindre anvendelig og mere skadelig, end naar den paatvinges Skolen, hvor den som en Kræftskade tærer paa Livet og ender med at kvæle det. Naar en Tvang aldeles utaalelig i et Land med en fri Forfatning og demokratiske Institutioner; thi paa intet Omraade er Friheden mere naturlig, mere berettiget, end naar der er

Tale om Forældres Forhold til deres Børn, om hines Ret til at lade disse undervise og opdrage saaledes som Hjertets Evang og den fulde Overbevisning maatte kræve. Dette omme Forhold, der berører nogle af Hjertets helligste Strænge, taaler ingen haard Behandling af fremmed Haand. At ville behandle et frit Folk i dette Stykke som en Umyndig, er ikke alene en Modsigelse, men ligefrem et Overgreb eller Misbrug af Magten, der saarer de helligste Følelser og derfor ikke bør taales. Det er med Skolen som med Barnet, de trænge begge til Frihedens Luftning for at kunne trives. Skolen taaler ingen Spændetroje, naar den ved sin Virksomhed skal frembringe en frodig Væxt og sund Frugt. Evang paa dette Omraade bør kun anvendes, hvor Pligt og Nødvendighed byder. Uniformitet til en vis Grad kan maaste til Nød taales i en vis Art af Skoler, hvor Maalet og Vilkaarene ere rene og Midlerne tilstede; men den er aldeles uanvendelig i Almueskolerne paa Landet, hvor Vilkaar og Midler ere forskjellig, og som Følge deraf kan Maalet heller ikke stilles lige overalt og for alle. Hvad der er anvendeligt i een Egn, passer maaste slet ikke i en anden; en tætfluttet, velhavende, ophlyst Befolkning kan ønske og have Evne og Villie til at gennemføre paa Skolens og Oplysningens Omraade ganske anderledes omfattende Foranstaltninger, end der ere mulige eller udførlige for en fattig Befolkning i en anden Egn, hvor Folk bo vidtspredte paa magre Jorder; men Friheden til at indrette sig paa forskjellig Vis efter de stedlige Forhold, efter Vilkaar og Lejlighed, efter Ønsker, Evne og indre Trang maa være tilstede, og den fattes. Lad os derfor jo før desbedre faae alle de ældre nugældende Bestemmelser betræffende Almueskolerne paa Landet ophævede og afløste af nogle ganske faa almindelige Regler, der indeholde de Fordringer, Statsmagten troer at burde stille til Landbefolkningen i denne Henseende; men overlad iøvrigt Kommunerne fri Raadighed til at bringe disse Bestemmelser til Anvendelse paa den Maade, der bedst svarer til Beboernes Tarv og Trang, Evner og øvrige Omstændigheder, og som mest tilfredsstillter deres Ønsker. — Om

en Kommune vil indrette sit Skolevæsen for sig alene, eller i Forbindelse med andre Nabo kommuner; om den vil give alle skolepligtige Børn eller maaske en enkelt Klasse Høldags-Undervisning eller som hidtil nøjes med Halvdags; om man i en Skole med et stort Børnetal vil ansætte nok en Lærer, eller om man foretrækker at etablere Pige- eller Forberedelsesskoler i de forskjellige Bylaug, der beholde Børnene til det 10de Aar; om man til Pigeklasserne vil benytte en Lærer eller Lærerinde; om man i en Skole med 2 Lærere vil dele Børnene i 4 Klasser med Fag- eller Klasselærere, eller om man foretrækker at dele Børnene, naar Antallet tillader, i 3 Klasser, saaledes at ældste Klasse om Vinteren faaer daglig 6 Timers Undervisning og yngste Klasse ligeledes om Sommeren; om man vil lade alle Børnene, de fattige undtagne, betale Skolepenge, eller udrede alle Udgifter til Skolen ved Pigning paa samtlige Beboere; om man vil oprette Betalingsklasser eller Skoler for de ældre Børn maaske udover Konfirmationsalderen; om man med Hensyn til Bifagene vil foretrække eet for et andet, vil lægge mere Vægt paa eet fremfor et andet Fag; alt dette og m. m. bør overlades til Forældres, Læreres og Kommuners frie Raadighed. Med andre Ord man bør gjøre alle Almueskoler til Fristoler i Ordets højere og ædlere Betydning, selvfølgelig dog under sagkyndigt Tilsyn til Betryggelse for Staten, at dens billige Fordringer stee Fyldest. Det lokale Tilsyn med Skolerne paa Landet bør udøves af Mænd, som dertil udnævnes af Sogneraadet efter Raadforstel med Forældrene; men de, der have mest Indsigt i Henseende til Skolens Gjerning og størst Interesse for samme, bør gives Fortrinnet.

6. „Mangel paa Betalingskoler paa Landet eller faadanne Skoler, hvor Børnene kunne bringes videre frem.“ Slige Skoler ville nok fremstaa af sig selv efterhaanden uden Regjeringens Medvirkning eller ydre Impuls, naar blot Almueskolen fritages for Uniformen eller Tvangstrøjen samt for det ofte ukyndige og eensidige, men ogsaa ofte forsømmelige eller despotiske og næsten altid lammende Tilsyn tilligemed det

mekaniske og trættende Examensvæsen, og Kommunerne derimod erholde den dem tilkommende fornødne Frihed til at organisere deres Skolevæsen efter indre Trang og ydre Forhold samt Ret til at styre det under sagkyndig Kontrol ovenfra.

7. „Den uheldige Maade, hvorpaa Skolelærerkaldelsen navnlig paa Landet foregaaer.“ Det er en naturlig og fuldt berettiget Fordring, at Forældrene erholde nogen Indflydelse paa Valget af Lærere for deres Børn; men den Form, under hvilken denne Valgret udøves, ansee vi for uheldig for Lærerstanden og skadelig for Skolen. Er Valget i eet Tilfælde forsvarligt, saa er det i mange uretfærdigt mod ældre, dygtige, nidkjære Lærere, der forbigaaes for yngre, ofte mindre dygtige og erfarne Personer. Men naar en i sit Kald fortjenstfuld Mand saaledes tilfidesættes enten af Ukyndighed, Partisthed eller Egennytte, berøves ham og dermed hele Standen den Udsigt til Befordring og Forbedring i Raar, der er en nødvendig Spore for at vedligeholde Lyst og Iver, Kjærlighed og Udholdenhed til den anstrængende og trættende Skolegjerning. Lad os derfor komme bort fra den nuværende Kaldsmaade, der bidrager til at fremkalde Misfornøjelse og Forbittrelse i Lærerstanden, og overlad Indstillingsretten til det sagkyndige Overtilsyn, der er i Besiddelse af Kjendskab til Lærerne i en vid Kreds og har Indsigt og Evne til at bedømme de Ansøgendes Dygtighed og Adkomst til Befordring, dog saaledes at det lokale Tilsyn høres, før Indstillingen steer, og lad saa Sogneraadet have Valget imellem de 3 eller 5 Indstillede.

8. „Mangel paa Aften- og Haandgjerningskoler.“ Denne Mangel er en Følge af de foran berørte Tilstande og lader sig vanskeligt afhjælpe, saalænge Interessesen for Almueskolen er saa ringe. Saalænge der i Familierne og i Hjemmet ofte tales med Kulde og Ligegyldighed, ja undertiden med Misnøje og Ringeagt om Skolen, dens Indretning og Gjerning; saalænge en unaturlig Tvang hviler paa Forældre og Lærere, og Mekanismens Ternhaand kuer Elevernes Aand, saa længe og saa vidt denne Tilstand rækker, tør vi ikke vente Lyst hos Ungdommen

til at fortsætte ud over Konfirmationen, eller Kraft og Iver hos Lærerne til anstrængende Aftenarbejde. Men lad Frihedens Sol bestinne alle Skolens Enemærker, og Liv og Lyst ville snart fremspire i dens Spor og udøve sin velgjørende Indflydelse paa alle Parter; Forældrene ville snart lære at betragte Skolen som et Fristed for deres Børn mod Verdens onde Nyfter, som et lille Gudshus, hvor Børnene ville lære at kjende, elste og tro paa deres Frelser; de ville med Glæde besøge Skolen og overvære Examen. Børnene ville længes efter Skolen, glæde sig ved Undervisningen, betragte Læreren som deres bedste Ven og Skoletiden som et Lysspunkt i deres Liv. Derfor ville de ogsaa efter Konfirmationen med Glæde og Lyst følge deres Lærers Indbydelse til i nogle Aftentimer om Vinteren at kunne udvide deres aandelige Synskreds. Kommunen vil under slikt et aandeligt Røre ikke staa tilbage i Deltagelse og Lyst til Opoffrelse for den videlystne Ungdom.

9. „Folket selv har ingen sand Interesse for Skolen og Oplysningen.“ Desværre er denne Anke paa mangfoldige Steder kun altfor begrundet; men hvem bærer Ansvarer derfor? Er det ikke nærmest Lovgivningsmagten og Administrationen? Lad Skolen slippe ud af Spændetrojen og faae Lov til at røre sig i frie, fornuftige, men forskellige Former, fritag Forældrene for 3Skillings-Mulfterne, Skolen for det uheldige Tilfyn, det kjedsommelige, tidspildende, aandsfortærende Examensvæsen, det mekaniske dødbringende Væsen i Undervisningen, der i mange Skoler er en Frugt af Forskrifterne om Examen og et ufornuftigt, despotisk Tilfyn, og vi ville snart spore Forandringen til det Bedre og see Forældre og Børn med Kjærlighed og Taknemmelighed knyttede til Skolen og den samvittighedsfulde Lærer.

10. „Ministeriet udfolder som Overbestyrelse af Almue-skolen ikke den fornødne Virksomhed til at fremkalde Folkets Interesse for den.“ Denne Anke vil formentlig findes tilstrækkelig begrundet i de foranstaaende Bemærkninger; thi vel skal det indrømmes, at flere af vore Kultusministre have viist

mer eller mindre Interesse for Skolesagen, og een af dem, der ved Indsigt og Erfaring var særlig kaldet til at gennemføre Reformen, foretog ogsaa betydelige Skridt paa denne Vej, men havde dog ikke Mod til at fuldføre Værket. Ogsaa senere Kirkeministre have vist en god Villie til at fremme Skolens Vel; men med alt dette bliver man endnu bestandig i alt Væsentligt i Absolutismens Spor; man organiserer og regierer fremdeles, man udsteder Ordre og Instruktioner betræffende Skolen og Undervisningen selv i de mindste Smaating og undlader at borttage det lammende Tryk, der stadig hviler paa Kommuner, Forældre og Lærere, og hvormed og hvoraf følger den Slaphed, Uegensindighed, den Mangel paa Interesse, kraftig Virksomhed og Lyst til Opoffrelse, der er Dødens og ikke Livets Særkjende. — Endnu bestandig tøver man med at indrømme den Frihed, der med Hensyn til Undervisning, Opdragelse og Skolevæsen, Gjenstande, hørende til Landens Enemærker og stærkt berørende Familielivet, er mere berettiget end paa noget andet statsborgerligt Omraade. Frihed her er absolut fornøden for at fremkalde Liv, Udvikling og Fremgang. Frihed er den Jordbund, hvori Kjærlighed fremspirer, og hvori Lysten til at gøre Opoffrelser og til anstrængende Virksomhed bedst trives. Vi ville derfor af ganste Hjerter ønske, at Regjering og Rigsdag snarlig maatte faae det rette Syn paa Skolesagen og uførtøvet og med frejdigt Sind i Tillid til Sagens Retfærdighed gennemføre Reformen af Almueskolen paa Landet, ikke stykkevis eller med karrig Prutten, men fuldstændigt og tilfredsstillende, saa at den bliver en virkelig sand og sund Fri-skole og ikke nogen sygelig Udvæxt paa Folkelivets Træ. Da skal visse Interessens for Folkeskolen snart kaldes tillive i Folket, Sands for Oplysningen fremspire, Liv og Lyst vækkes til at være med til at plante og vande i den frugtbare Jordbund, som Friheden har skabt. Alle Skolens og Oplysningens, Ungdommens og Frihedens Venner forene sig med Kraft og Begjæring til Maalets snarlige Opnaaelse!
